

СТРАЖИЛОВО

ЛИСТ ЗА ЗАБАВУ, ПОУКУ И КЊИЖЕВНОСТ

ВЛАСНИК И УРЕДНИК ЈОВАН ГРЧИЋ.

БРОЈ 28.

У НОВОМ САДУ 9. ЈУЛИЈА 1887.

ГОД. III.

ЂОРЂЕ МАГАРАШЕВИЋ,

СРПСКИ КЊИЖЕВНИК, ОСНИВАЧ И ПРВИ УРЕДНИК „СРПСКОГА ЛЕТОПИСА“.

УНИВЕРЗИТЕТСКА БИБЛИОТЕКА

WWW.UNILIB.RS

НА СТРАНПУТИЦИ.

ПРИПОВЕТКА ИЗ СРПСКОГ НАРОДНОГ ЖИВОТА.

НАПИСАО МИЛУТИН ЈАКШИЋ.

(Наставак.)

V.

леда Младен свој посао и седи по ваздан код куће, као што је и пре увек био његов обичај.

Кад сврши посао, седне на креветац у стају, наслони главу на зид, па се тако замисли. Блуде му мисли, ни сам не зна куд. Седи, а свог га обузме нека сета. Кад га опет превладају незнани осећаји, дисање му дође тешко, и он мора да изађе на слободан зрак, да одахне. Гледи у голо дрвље и сунце на заходу, као да би се хтео с целом природом разговарати. Но и природа је тако зловољна, мутна и мртва. Гдекоји гавран надлети се над селом, седне на крст од црквеног торња и гракне по који пут. Изгледа као да се окренуо баш на кућу ча-Крстиних, па на њу гаче. „На твоју главу, врање!“ прошапута бојажљиво баба Мила.

Још је вече најнепријатније. На пољу хуче хладан ветар, помрчина као тесто, блато до колена. И псето лаје на то гадно време, а човек га псује, да му се зар свети. Само боктер канда равнодушно ступа пред девет сахата у своје несносно и дремљиво ноћно звање.

А сељаци вечерају своју посну вечеру, (јер је Божићни пост), па се лепо купе гдегод на поседак. Пећ тспла, воља добра, па се заседне, приклапа се, приповеда, задиркује и пуши тешки мађарски духан. По негде се и чита, по негде опет карта дурака ил на слуге. А ако још замирише из каквог поцрнелог бардака и ракија, тај символ духа Сумраковачког, онда се клупче приповедака развија у бесконачност.

Диван се од прилике овим редом започне.

Чича Драгић, ако је љут и не штупа од многе ракије, прво ће исповати општинаре:

„Какви су вам сад плајаши... Слепци! Код очију слепци! Све један другог напред гурају, а слепац један к'о и други. Ни један не зна ништа. Какав ја сам био кишбирив! Ја сам знао све рашчитати и људима протолмачити. „Шта је ово, бабо?“ „То је пасош за краву.“ — „Шта ово?“ „То је штајербук ил облигација,“... и већ шта је шта. Е, ал онако су ме и чествовали. Дед, бабо, чашу ракије! Дед, бабо, чашу вина, ил вруће лепиње, — ди на шта наиђеш. А та стрвина Груја! Боже, Боже, што га држиш? Гледим га летос. Прижегло сунце, а он иде на пошту. Поред кућа и зидова не — иде, него мили, прија му хладовина; а кад дође наспрам

капије, тек претрчи, да га сунце не спржи. Не би рек'о, да ће и пуж потрчати, ал жеже сунце, жеже!“

После се окоми баба на кнеза, како му је ово у брк казао, па како му је оно опет у брк казао, особито, кад су га отпустили из варошке куће, и тако даље.

Баба би се дотле хвалио, док та хвала не би слушаоцима досадила, те би прешли на друге ствари, на политику, и то ону велику политику, од које сироте Сумраковчане вртоглавица хвата, кад се здраву у њу задубе, што у осталом ретко бива.

На тако дубоке разговоре тргао би се, ако се ту деси, и грк Сима из своје замишљености и научењачком озбиљношћу рекао би ово: „Оно силно царство, које је некада од истока до запада процирило се, због унутрашњих побуна распахће се и биће грабеж других владајућих сила.“

Друштво би то већ познато пророштво готово побожно саслушало. Члановима његовим учинило би се, да пред собом гледе то грдно непознато царство, гледе, како се по речима мудрачевим распада и губи.

Грк Сима, који долази у таково друштво само за то, што нема себи равна, и само онда, кад га мисли и чувства превладају, те хоће и мора да каже некоме, што чувствује, — он би се после тих речи повукао у себе, и ћутао би, док га опет унутрашњи нагон не би натерао да рекне коју. Приповедао би тада, како му је за његове кнежевине, кад је оно била велика вода, дошла наредба, да из Сумраковца пошље на долму сто кола. Ал он то није учинио, него је отишао управо форштанду (овај се баш картао с блаженопочившим протом) и рекао му је: „Благородни господин-форштанд, ако ми онамо пошљемо кола, куда сте ви наредили, онда ће долму на Штевиној долини провалити вода и поплавиће целу Транталију и вас и пречешњејшег господина проту, сву, сву велемојну вармеђу.“ На то је ђипило и благородство и пречасност са столице, а форштанд је рекао: „Ви сте, Петровић, паметан човек. Поступите, како за најбоље нађете.“ То је одобравао и господин прота, па су опет сели, да се картају. А он је отишао у Сумраковац и покренуо је четир стотине кола, да оправљају долму на Штевиној долини.

Кад би се тој приповеци довољно начудили слушаоци, онда би узео чича Леонтија библију и читао би што год.

Сви слушају пажљиво. У соби овлада тишина.

УНИВЕРЗИТЕТСКА
БИБЛИОТЕКА

Кад је домаћин једном прочитао причу о блудном сину, јаче се засветлише очи у Мите поп-ђукина, па и сузе му ударише на очи, а човек трезан трезначак. Сетио се и он своје блудне младости, ал кад се он почео кајати, онда је било све касно. Кад су њему свиње појеле рошчиће, онда му је отац већ био умрљо, а од имања поп-ђукиних није било ни гласа ни трага. Успомена на луду младост и осећање горке садашњости беху извори тих суза покајница, које не може да сакрије, јер су га већ сви живци издали.

Друштво на посетку гледи Миту са саучешћем, а чича-Леонтија чита даље.

И Младен слуша недахнимице. Његове изражајне очи непомично су управљене у лице његова бабе. Он не трепће, а силно му тело ни да се макне. Слуша тако, па се и занесе, а пред очи му се створи нејасна слика, нејасна, до душе, ал он јој слуги значење по ономе проницајном, неодољивом погледу....

Тако чита ча Леонтија библију, па је и на страну остави и опет се почне разговор о обичним ствари-ма, док се друштво најпосле не разиђе.

А Младен све једнако мисли о светом писму. Кад сване јутро, и он намири марву, седне, па га и сам чита.

Највише је читао Матеја главу двадесет трећу и оне, што за њом долазе, јер га је Карло, кад су једаред о јевангелију говорили, упутио, да њих најпажљивије проучи. Чита их дуго и труди се, да проникне у њихов смер, ал му та студија врло тешко пада.

Кад га наиђе његова Даница у појати ил стаји са књигом у руци, он се тргне и збуни се, па јој што лепо рекне. Од оног кобног вечера није јој рекао ружне речи, ал она се за то опет често сита исплаче.

У целој кући овладало неко немило расположење, од прилике онако, какво је било пре деобе. Сви суморни и незадовољни, а нико не зна, од куд то долази.

Седи Младен код куће, а на срцу му тежак камен. Седи, седи, док једнога дана не осети неку неодољиву жељу, да оде некуда у село. Не могаше јој одолети. Упути се у село и оде на разговор своје пријатељу Карлу Брежовском.

За њим је изишао и његов баба на улицу па с немиром на лицу мотри, куда ће Младен.

Кад је видео, да му син на раскрићу окрену на десну страну, знао је, куда ће, и уздахнуо је.

Касно у ноћ врати се Младен кући, и одмах леже. Видело се на њему, да није ништа пио.

Сутра дан пред вече опет оде Карлу.

(Наставиће се.)

У БОЛЕСТИ.

Стави ме, моје росно цвеће,
Ни пољупца већ ми душа не ће,
Не љуби ме, о мој свете мио,
Чудан санак у ноћи сам снιο.
Минули смо тешке часе ове,
Вратили се у првашње снове,
На нас сунце још сјајније греје
А дивна се срећа љупко смеје,
Осећаји испунише груди...
Да, ал тамо не бејаше људи!

„Па зар нам је љубав изгубљена?
„Зар у срцу већ нема пламена?
„Зар се твоје замрзоше груди?
„Не, пољупцем гонићу ти студи.

Љубав нам је неизмерна била,
Околина нас је веселила,
Песме тица, мирис од ђурђица,
Бистро врело, зелена горица,
Мека трава, љубичица плава,
Дркти душа, дах се задржава.
У том рају а са сваке стране,
Ту смо срећне проводили дане,
Љубили се... ах, големи труди —
Да, ал тамо не бејаше људи!

„У пламеном загрљају томе,
„У пољупцу жарком, заносноме,

„И сад ћемо уживати срећу,
„Твоме болу маха дати не ћу.

Зресмо зору, кад је сунце краси,
А у вече, где се сунце гаси,
Гледали смо реку и таласе...
Али једном тужне чусмо гласе.
Тица мала, остављена сама,
Гнезда нема, ноћ се тамна спрема,
Лети, цичи, ваљда јој је зима,
А ни једна себи је не прима,
Лети јадна, ал узалуд труди...
Ту су негда живовали људи!

„Ал ти ниси тек самац на свету,
„Нити листак на увелу цвету,
„Ја ћу лепо покрај тебе сести,
„А пољупци венце ће нам плести.

Остави ме, имала си када,
Да би срцу било мање јада...
Јер када си тужну тицу чула,
Ти си онда сетно узданула:
„Ах, и ја ћу мучити се тако,
„Лићу сузе, патићу се јако,
„Као тица у својему лету,
„Када тебе не буде на свету.“
Па је тешко, тешко ми у грудма,
Што те морам оставит' међ људма!

А. Гавриловић.

ПОД БРАНКОВОМ ПИРАМИДОМ.

Чезну ми снага чила, а срце залуд пита:
Зар и ту дремаш, брале? Куд ти се душа скита?
И прну лахор с лине, осу се мирис гором —
У дивну блеску сину умивен дане зором.

Махом ми око сину, а речи зачух живе:
„Да л' шигмеј од дивова, ил од шигмеја диве?
„С овога гроба гледни, докле ти поглед тиче —
„Једна је стена само, а врх јој овде ниче.

Бранков споменик на Стражилову. Цртао Бранко Подгорчић.

И пуче бели вео, росина паде магла —
А пирамида бела поносно небу нагла.
Једва се нађох живим, срце ми једва куцну,
А поспана ми душа као да нешто муцну.

„На стени мучениче са тешких цвили рана,
„Ту српског Прометеја наћи ћеш прикована,
„Знаше га силна, славна и духом чилим можна,
„Ал само ћеш га наћи на гробовима сложна!“

Јован Симеонвић Чокић.

АГИТАТОР.

РОМАН ИЗ СЛОВЕНАЧКОГА ЖИВОТА.
НАПИСАО ЈАНКО КРСНИК.

(Наставак.)

XI.
У планинском склопу иза Меденова добра још
увек кује, прекаљује и бруси ковач Тилех
своје бургије и сврдла. Његова пак Барба
купује по околици перад и јаја и препродаје их уз

малу добит по дворцима унаоколо и по вароши, где
је већа корист. Да зна све новости из првог извора,
о том нема сумње; од ње нема разговорније жене,
а крстари по околици више него ико. У приликама
поверавају јој и писма, да их разноси. А у послед-

ње време упознала се са Храстовом госпођом, те њеним заузимањем дају јој, па разноси из докторове писарне позиве и дописе разним странкама по околици. Чудно је, што јавно мњење држи, да она зна и може да ћути, кад треба.

Те се Барбе сетио Корен, кад је сутрадан — по последњем састанку код Болетових — писао Милицу прво писмо, и био је уверен, да не ће наћи бољег писмоношу од те жене. Строго јој наложи, да преда писмо кришом, и још строжије заповеди, да ћути о том, ако не жели, да јој се измакне из шака она заслуга, коју добива од писарне. Да јој је и поред тога тутнуо у шаку, не треба ни спомињати. Барба је вична таквим пословима, јер је такву услугу чинила више пута и учитељу Скубеу, па за то је и није изненадило, већ га завила још са друга два писма у крпу.

„Да га не промените!“ опомену је Корен.

„О, не, метнула сам га одоздо. Ова су пак два за господина.“

„Тако је!“

Дао јој је уједно и два уредовна списа за Болета.

Изборно кретање смирило се тог дана. Храст и његов конципијенат наумили су, да кажу само својим чувенијим пријатељима за Болетову одлуку, и то под условом, да ћуће; јер се боје, да би тај глас и сувише наудио њиховој ствари, а хоће, да се Боле сам јавно изјасни, уз коју ће страну. То је предложио Храст, јер зна, како поседника не ће баш веселити, да узме на се и сувише активну улогу. Противници пак, а с њима и господин Антун, не знају о томе још ништа.

Конциписта пл. Руда не меша се у агитацију из већ познатих разлога. Хоће да буде делом „над странкама“ као владин човек, у коме има нешто, као кал министра у будућности, а делом с тога, што осећа, да нема ни мрве утицаја. Па ипак много мисли о избору, јер у последње је време опет често посеђивао Меденове, а тамо се не говори ни о чем другом до о избору.

И данас се враћа из Меденова дворца, те се случајно сретете са Кореновим писмоношом, Тилеховом Барбом. Стоји она поред пута, те мрља и огледа писма, а извадила их из крпе.

„Два су једнака, једно није, па Бог би знао и света помоћница, које је право. Добро ће бити, ако их не променим. Где ћу заслужити онај новац, који ми је овде готов.“

Погледа уз пут и опази конциписту, где долази.

„Чекај, овај ће ти рећи!“

Али баба је лукава. Мисли: „Не ћу показати сва три; најпре ово мање; ваљда не ће набушити, од кога је.“

Заустави Руду и моли га, да јој прочита, на кога иде то писмо. Онај га драге воље узме у руку и прочита натпис, појури му крв у главу. Још га није оставила љубомора.

„То је за госпођицу на Дренову, за Милицу“, изусте нагло.

„Биће, биће!“ прихвати баба, те узме писмо.

„Од кога је?“ запита конциписта.

„Од госпође, од госпође докторке!“ слага она.

„Аха!“

„Хвала, што сте ми прочитали.“

Рече и оде нагло.

„Од докторке, ха-ха! Као да не познајем рукопис! Ах, занимљива новина!“

У њему се пробуди љутина, љубомора и злурадост.

„Дакле, већ су дотле дотерали, да дописују! Но то ће бити нешто за Меденовицу.“

Мал се није врнуо, да однесе у двор новост. Но било је доцкан, па се журио у писарну.

Пред вече изненади га писмо, у ком га Меден позива, да дође одмах к њему, да се поразговоре о важним изборним стварима. Таман као наручено! Уједно га позива и предстојник, да иде с њиме онамо.

Код Медена скупили се тог вечера сви представници његове странке, од предстојника, суца и господина Антуна, па до шеширџије Бртонцеља, који заступа грађанство у ужем смислу. Саветују се о последњим корацима, који ће бити још можда потребни, а говорило се много о Болету. Господин Антун био је извештен о ономе, шта је Боле обећао средишњом одбору; каже, да се одмах после подне, кад се добио тај глас, упутио на Дреново; чини му се, да ће поседник бити неутралан, а никако њихов присташа, и да не ће потпомагати ниједну странку. То није Меденовцима по вољи, јер знају, да ће пропасти без енергичне потпоре Болетове. И Елза је размишљала и ово и оно, како би задобили поседника, но не нађе ништа згодно.

Сад јој шану нешто конциписта Руда, а овај је за све то време до ње седио и ћутао.

Она одмах устаде и мигну му, да иде за њом. Одведе га у своју собу. Соба на другом крају дворца, где се Елза најрадије бави. Отуда се пружао леп изглед на долину према Борју, а и сама соба је тако пријатна, као ниједна у дворцу; па тек вечером, кад светиљка проспе у полак своју светлост по њој. Да ту станује госпођа, показивао је и општар мирис мошусов, који конциписту тако занесе, да из прва заборава, за што је дошао.

Елза седе у ћошак на малу наслоњачу, а Руди понуди низак сточић до себе.

„Дакле, шта ми имате открити? Тиче ли се збиља Болета?“

УНИВЕРЗИТЕТСКА БИБЛИОТЕКА

„Да, да, Болета! Дошао сам на изврнену мисао, а разумећете ме одмах, кад вам приповедим новост, којој сам ушао данас случајно у траг!“

„Шта то може бити?“ прихвати госпођа љубопитљиво.

Приповеди јој, како је сазнао, да Милица и Корен дописују, и како о томе Боле свакако и не зна.

„Занимљиво, збиља занимљиво!“ кличе Елза подсмехујући се злобно.

„Ја не знам, како би нам то могло помоћи у нашој борби. Боле ће ипак остати уз оне, уз које је и досад био, и ми га не ћемо добити за се, па добивала Милица још од десеторице других љубавних писма.“

„Послушајте ме, госпођо, — и ви ћете пристати. Све се то може и мора употребити правим лукавством. Чујте!“

Она се забацила у наслоњачу. По погледу, којим је промерила Руду, види јој се, да не очекује баш много од његове досетљивости.

Конциписта то не примећује, јер је у соби сумрак.

„Замислите!“ настави он. „Милица прима од Корена писма, и то кришом. Ко је тај Корен? Храстов конципијенат по имену, а у самој ствари изгубљен ђак без испита. Катилинарска ексцензија! Храстов је конципијенат, и његова писма доноси Милицу Храстов уредски писмоноша, Тилехова Барба. Како се може отуд лако учинити, да дозна и Храст и његова жена о том дописивању! Тим лакше, што Корен долази на Дреново с њима у друштву. Ту лежи зец! Рачунајте још с једне стране на Болетову осетљивост и самољубље, а с друге стране на ону љубав, којом он љуби своју децу, — и будите уверени, да ће, сазнаде ли сутра, како Храст злоу-

потребљује његово пријатељство и помаже, да се заведе његова кћерка — бити наш. А ви, милостива, ви сте Миличина васпитачица. те сте још и сад дужни чувати је!“

„Ви сте изврстан дипломата!“ кликне Меденовица. „Тако ће ићи, иначе не иде! Ја мислим, да ће бити лако разврћи то пријатељство, и онда је Боле наш савезник, и наша победа.“

Очи јој се засветлиле од радости и сва раздрагана пружи конциписти руку.

„То сте изврсно измислили“, понови. „Сутра идем сама Болетовима. Али вечерас ћутите о свему. Све мора остати тајна, хоћемо ли да се користимо.“

„А моја награда,“ шапну гиздави конциписта, држећи још непрестано Елзину руку.

„Причекајте, док се уверимо о успеху нашег изума,“ одговори она смешећи се, и окрете се кокетно према њему.

Мошусов мирис, сумрак у соби, украј леве госпоје, чију руку још држи, занесе конциписту. Саже се, да пољуби Елзину руку и већ да театрално падне на колена, па да јој говори о својој љубави, ал она устаде и рече:

„Хајдемо у друштво.“

Код врата се опет окренула младоме човеку, а овај ћути и иде за њом, те му завољивим осмехом понуди усне, да је пољуби.

„Плата!“ засмеја се и нагло се изви из његова загрљаја.

У Рудину срцу ускипи дивље весеље.

„Две на један ударац! Оној сам платио, а ову победио“

Домишљави гиздавац био је уверен, да га Елза љуби. (Наставиће се.)

ЛУКИЈАН МУШИЦКИ.

О ПОСМРТНОЈ МУ ПЕДЕСЕТГОДИШЊИЦИ.

КРИТИЧКА СЛИКА.

ОД ЛАЗЕ ТОМАНОВИЋА.

..... имја наше у свјетлости будет жит'
Докоље Сербов род пребудет.....

Мушицки „К Духу мојему“.

ренесимо се у оно доба, када на Парнасу српском није било још Стерије ни Сарајлије, Његуша ни Бранка; када је српско књижевно поље било још у ледини, коју је Доситије тек био почео косити; када је Рајић тек био почео историјом народну свијест будити; када је Црна Гора била под владом својих владика; када се Шумадија тек била почела прикупљати, да новијем животом

проживи; када између растргнутијех удова српскога народа није било никакве свезе, никаквог саобраћаја: еле у доба, када нијесмо имали књижевности, која нас данас стеже у једно тијело и једном душом надише; када историјски догађаји не бијашу још из мртвијех српски народ оживјели и на свјецку позорницу извели, да ту заузме мјесто достојно прошлости своје велике; једном ријечи, пренесимо се у очи на-

УНИВЕРЗИТЕТСКА БИБЛИОТЕКА

шега новог доба, када се из самоће Шишатовачке, из скромне ћелије калуђерске, појавио пјесник српски, који је својом громком лиром стао будити а својом великом душом уједињавати српски народ, врелом љубави свога великога срца разгријавајући и одушевљавајући, бранећи и у звијезде узносећи све, што се српско звало.

То је племенита сврха појезије Мушицкове и том је тешком и претешком позиву у оно доба вјеран остануо смјерни калуђер и кад је владичанску митру на главу ставио.

I.

Народни обичаји, народна црква у лијепоме православљу, народна пјесма на јаворгуслима Српство су у Турској чували, да не пропаде, пошто су му самосталне државице пропале; јер Турска као некултурна држава није могла ове изворе духа српскога пресушити. Али нијесу сви Срби остали послје пропасти српскијех државица под Турском. Мислим о великом пресељењу Срба у Угарску, Хрвацку и Славонију, са огњишта ђедова својијех у туђину, ће народни обичаји лињају, ће се народна пјесма не разлијеже, ће је народна црква уз пркос свијех »привилегија« била изложена већој опасности него ли у Турској. Ту је требало културу културом сузбијати, ту је требало дакле културу српску створити. То је Мушицки сфатио, и њему је та брига надахњивала најодушевљеније оде, којијема је будио љубав к српскоме народу, вапијући му меценате и умне трудбенике, материјална и умна средства. За то на дан смрти Сави Вуковићу, главном оснивачу Новосацке гимназије, пјева:

Се вижд', сплемениче, художество умрети
Без страха смртнија коси.
Мамоње не желај, но благиности жрети;
Убога щедро ороси.

Все аще собереш, држит што Лондон сјајни
Все што Одеса и Тријест:
Дјем общих нијесил' друг и алгетли твој ближњи;
Веја мрак покријет; имја перст.

Те славећи добротвора Новом Саду прориче:
Ти Вуковичевим раченијем воздвигнеш
Висоце древо живота.

Под сјенију јего прохладноју ти с чади
Щастљива узриш времена.
Тја другом назовут вси просвјещени гради:
Возљубљат сербска племена.

Па На воздвиженије Гимназиј
Новосадскија:

— — Потекут даљна Сербчата к вам.
Слави вашеја нов свјет распростретија по
Прочим сербским градовом и
Весем, ваш их примјер зажжет.

Ваша воља, сојуз, жертви и подвизи
Сут достојни Пит сербских. Оливни
Вам вјенци зелењети
Будут в почест от рода в род.

А у другој оди истом приликом:
Да! крјепка воља к общему добру и
Отцева щедри дланови зидају
И дјеци данас, пак потомству
Срећу и народној чести стуб, ког
Свирјепе буре сломити неће...

Опћа ризница равна је сунцу, које свијема
свијетли и грије, диже к слави храбре. И та
слава

— — — Свјетлиће она вам
Кроз тму вјекова, док је сербска
Племена бјелом на свјету!

Па овако ободравајући прориче напредовање
гимназије:

Пред очи ставте, пространи Дунав ваш
Да ј' извор другдје; раст сједољетни пре
Слаб прутак; Кант и Шлецер, Гете
Дјеца училица да су били.

Даље позивље, да се дижу катедре српског
и словенског језика противу »туђејазичија«:

Како нам народност мудро хране:
Јединство рода како се старају
Овјековјечит! Оста ли више што
Ил' љепше желит Меценати?

У другој оди о истом предмету:

Сербов младих степени сквоз сија
Вјерно кто проведе? Их
Бодри души к величију
Кто воздвигнет, возжет? Сербскија перси мњу
Токмо, сербска уста с мудра сједалица
Сербска. —

— — Јеју успјејет млад
Серб в јазичје отцев, в славје својеј си и
Рода. Общества сербска!
Ви л' ту славу отричете?

Па кад се завела та катедра на Новосац-
кој гимназији, одушевљено пева:

Се вижу рјеку аз родољубија!
Волна једина виспр воздвизајет в миг
Другују. Вижу, јеј, носими

Легче корабљ пребогати, *Вјејет*
Хоругв народна, јакоже иламен бистр
Сердцев . . .

Најпослије да видимо, како поздравља Ша-
 фарика, као директора Новосацке гимназије:

Вождју, младих пројев сербских!
 Искри огња твојега лиј в души
 Их. Двигни духи их на Парнас . . .
 Се ти великих нам воспитај пјевцев,
 Имућих двигнут в гробје лежација
 Ироји сербски в свјет живущих.
 Пиндара, Флака, Омира зижди!

Толико само о гимназији Новосацкој!
 Ајдемо даље.

Давидовић покреће своје Новине у
 Бечу а он му се одмах обрће: Најмилија је
 забава Музи мојој лијепо ђело и корисни труд
 сународника. Који нам се велича са својим
 претцима а крије се у мраку љености. Ком
 је злато кумир а најслађа сопствена
 корист. Пред ким дарови Парнаса не
 имају цијене. О! тијех ми се људи
 гнушава лира. Горди се српски јој
 глас! А радује се младићкијем твојим на-
 порима . . .

Па кад је исти Давидовић добио допуштење,
 да заведе српску печатњу, пјева:

Справа, скорје која росу питомости,
 Школске мудрости луч, милом по народу
 Щедро просипа! . . .
 Лете мисли кроз род. Рађајус мњења
 Нова; тражи се цјелъ обща. Подножије
 Човеческе висине
 Млади оставља Србљин; на
 Славе љествицу взор диже и гњилости
 Свлачи одежду горд . . .

А да се и у Новом Саду заведе српска
 печатња, овако пострекава:

Ти, жеке мисли хитро свјазујуће
 Их в даљни слеси краји земли всеја;
 Ти, жеке род, расјејан мира
 Частем по разним, држиш в сојузје;
 Народно поље все удобрјајени
 Подобно Нилу. Глас ли училищ без
 Тебе полезен роду, аще
 Купно и в них умирајет, крил без
 Твојих, щастљиви мислеј раздатељу!
 Приди в Нови Сад!

. Ти отејуду
 Хребту по силу Дунаја, разни во
 Предјели сербски, мисли полезни, и
 Родјан'ја лаки сродни мисли,

Легше и скорше возможеш слати!
 Врещи скорјеје тамо твој гром, гдје сон;
 Послати росу, жажда гдје жмет трави;
 Там лучи свјета лит, идјеже
 Ум обуја, подивјама нрави.

Оснива ли се библиотека при Новосац-
 кој гимназији, Мушицки пјева:

Сербски роде ликуј! Се над тобоју бдит
 Гениј; щастија рог пнит за тја. Велит
 Токмо тако теши, как'

Уж' направил јеси стопи.

. Нравности гдје њест,

Тамо щастија њест. *Нравни в бједах щастљив!*

Је ли треба подизати конвиктуалне до-
 моме за школску младеж, лира се Шишато-
 вачка чује:

Музе питомцима дај нам средство
 Да лакше могу вјежества горе врх
 Достигнут; мјеста забаве свезане
 Са чистом пицом духа, срца;
 Вјечне гдје ће дружбе учинит залог.

Приложницима у ризницу народног из-
 ображења пјесник кличе:

. Митри
 Блестјан'ја, тучних стада волов, овец
 Свилених, горди сбор кораблиј исполи
 Богаств Индских, земељ пространство
 Днех не по мнозјех оставим. Токмо
 Дјела благаја, имиже брат'ју, род
 Из тми влекохом свјетлост блажашују,
 Во рјад народов их ведохом
 Слави вјенцев увјенчаних, в лоно
 Блаженства вјечна свјест с имени водит
 Нам будут! „Убо мње за других здје жит?“
 Проч подла мисле! *Жизни л' сладост*
Ти без других оцутит возможеш?

У спомен народног добротвора Марка
 Сервиског пјева:

Тому свјет слави в вјек не помркнет, кто
 Народним музам сиплет јелеј во чван.
 Ти брал рукоју щедрој палму
 Сербским между благородством перви.

Сави Текелији пјева:

. Рода љубитељу
 Жизни легше јест бремја
 Аще может служит јему.

Мужем благоже днес, имже даде судба
Сили добра творит; Ти в сем блажен јеси.

Бог даде Ти богатство,

Хитрост, роду, себје с ним жит!

Петру Текелији опет пјевајући, срав-

У
Н
И
В
Е
Р
З
И
Т
Е
Т
С
К
А
Б
И
Б
Л
И
О
Т
Е
К
А

њује дом Текелијев дому Медићија, па га још овако потиче по смрти му очиној:

..... Двигнеш ли ти јему

Славњем памјатник, нежал

Музам сербским подпороју?

Је ли треба подићи патронат народног изобраења у Карлштацкој епархији, пјесник се заузимље:

Докољ пребудет Танталом Сербин веред

Својих желаниј? Виспр воздыханија

И ден и ноц из скорбних персеј

К небу докољ возилаја будет

О блазје общем? Ах! несогласије

Докољ собратији будет винити? Вње

Љуби взаимни, вње љубве ко

Общему благу и вње сагласија

Докоље будет Серб богатјети? Вње

Сојуза братска шастја себје исат?

Щастљивим лет ли бит вње братиј?

Па за ризницу тога патроната:

Рјецје подобно бистротекучеј, вее

От плоти жеже јест и гнило

В бездну забвенија носит. Токмо

Бесмртна духа следи на вјеки нам

Стојат во храмје слави народнија.

Овако је Мушицки распаљивао родољубље на жртвеник народног изобраења; овако је неуморно и брижно радио око полагања основа српске културе. Ако је иће шјеме пало на плодну земљу; ако је икад пјесник успио: то је успио заисто Лукијан Мушицки. Оснивање народнијех просвјетнијех фондова међу Србима у Аустрији дотле је допрло, да се почели гласови чути: доста више на просвјету! И ако се српски народ ичим већи показао од осталијех народа; ако су Срби у идеалној војводини ичим дали примјера доброга осталој браћи: то су заисто оснивањем српскијех

просвјетнијех фондова. Предамном је извјешће једне нарочите комисије, која је прегледала стање фондова и заклада, којијема управља српско—православна опћина Панчевачка, из кога се види, да је концем прошле године цјелокупан иметак свијех тијех фондова и заклада износио 212.907·36½! А ће су фондови, којијема управља саборски одбор у Карловцима, ће опи Матичини, ће осталијех опћина? Ризница народне просвјете Срба у Угарској, која издржава двије велике гимназије и народно позориште, која броји међу својијем заводима Текелијанум, износиће на који милијон фиорина!

Овијем митеријалијем срствима ударен је тврд основ свесрпској просвјети. Карловци—Нови Сад постадоше просвјетнијем огњиштем, душевнијем средиштем свију Срба до ту скоро, а умном предстражом цијелог српства противу поплаве надмоћнијех просвјетом народа остају као постојане клисуринае за вазда!

Када ту истину ставимо пред очи, како нам се велик Сербин Лукијан истиче, да му равна не можемо наћи! Кад видимо, како одушевљеном пјесмом иде на сусрет свакоме покрету просвјетноме, како изазива те покрете, како их бодри, како их слави; а када промислимо, како је тежак сваки почетак, како свако лијепо подужеће наилази на противности и спољашне и домаће, особито на злобу и завист малијех душа: нама се лабуд Шишатовачки преставља генијем српскијем, који пири ватру љубави и негује све, што је добро и лијепо, — андио хранитељ, који бди и у окриље своје узимље свако корисно предузеће, свакога кориснога Србина на пољу народном. Сада ћемо виђети, којом бригом очинском, којом љубави отвореном окупља поједине умне трудбенике, умну војску на умном разбојишту.

(Наставиће се.)

О КНЕЗУ ЛАЗАРУ.

РАСПРАВЉА И. РУВАРАЦ.

(Наставак.)

Ко ти је, брате Србине и српски сине, „сочинио“ и произвео ону „трагедију, сирџу неупалицу повјест о смрти последијег Царя Сербскога Уроша X. и о паденију сербскога царства, в Карловцях Сремскомъ л. 1733.“? Сербин зацело није и није главно, ко је „сочинио“, већ ко је „преуцинену и исправлену“ ту повест предложио и дао у печатњу л. 1798. «в Будимъ градѣ»?

Није ли и ту прву српску трагедију пречистио

и исправио и додао у „Дѣйствию VIII-ом“ а «мвлению II.» «пјеснь», коју «Сербліа исходаши (с Арсением Удроевнушем патриархомъ) вт кесарию поетъ», и која се «пјеснь» почиње овако:

«Прискорвнх горлицѣ! Кимѡ нимтрешъ,

кимѡль отлѣтаешъ,

отвзцан на сіе?

и у којој «Сербліа прискорвннх горлицѣ» ставља и ово питање:

УНИВЕРЗИТЕТСКА БИБЛИОТЕКА

»П. г. кто та тамъ (къ кесарин) защититъ,
отъ кобцовъ исхититъ,
отвѣчай на сіе?

на које питање п. г. весели одговор даје:

»Орелъ мой високопарный,
Сильный, крѣпкій, преславный,
Той на защититъ.“

Ко је други могао повест ту печалну пречистити и исправити а преуцнену и исправлену с љутном пѣсною том и с оним епилогомъ, — у којем »Сербліа созидаеть уада своа, и советзеть имъ, еже прилѣжати къ наукамъ,“ и светујући тадашњу омладину српску и као корећи ју вели јој:

»Смотрите вы, молю васъ, провіа народы,
коликы собирають отъ ученій плоды:
Ктоже козвращаетъ вамъ тымажъ собирати,
Развѣ невреженіе науки искати;
Зане вы не хотите съ нею имѣть дрзжбъ,
То и она не хочетъ вамъ быти на службъ.

Сей къ церкви достоинства имѣти желаетъ.
А онъ къ Штатъ поустеи высокая уаетъ:
Не полууаать онихъ, сердцемъ чинваеть,
Тужитъ, и жалуетса, за что то бываеть.
За то, зане онъ къ тому отнюдь естъ негоденъ,
Къ званію наукии пѣсть удокренъ.

Ако же птици безъ крилъ не могутъ лѣтати,
Тако сіи безъ наукъ не могутъ имѣти
Уесте и достоинства желанію сходна

Но презрѣни оставше бывають безплодни итд.“
издати г. 1798., већ Ј. Р., син Раје, рођенога у Видину г. 1699.

Но констатујући то морам уједно признати, да сам погрешно, што сам овде и сада поменуо нарочито ону пјесну, коју Серблија прелазећи у Њесарију поје и онај епилог, у ком Серблија онако омладину српску светује и бадри на учење и изучавање високих наука — као условâ за получение части и високих достојанства у цркви и држави, пошто је данас и оно питање Серблијино у пјесни и ово бадрење Серблијино у епилогу сасвим беспредметно и излишно и без сваког савременог интереса. Прва је српска трагедија: »Сирт цара Уроша патого“ последњег Немањића, а последња или најновија је српска драма: Стефан Немања, родоначеоник Немањића. За праве аукторе и те најновије драме и оне прве трагедије српске много се данас не разбира и не пита, већ се пита само, да ли је одиста Стефан Немања ујединио све српске земље у једну државу; а што се смрти цар-Урошеве тиче, да ли је збиља краљ Вукашин убио цара Уроша и то у лову? Да ли се г. Панта Срећковић, други историјограф српски, за најновију српску драму »Стефана Немању“ и за оно питање о уједињењу свију српских земаља

јако интересује, ја не знам нити пак тврдити смем, да г. Панта нема у чекмеџету свом готову драму а опет »Стефана Немању“, коју је он главом а не какав безимени драматург једне појетске ноћи у пет чинова и у самим монолозима, у којима је он јак, сачинио, али то знам, да се данас између свију Срба нико за оно друго питање толико не интересује, колико исти, после Рајића други, историјограф наш. А како то знам, не би од мене лепо било, кад не бих признао и јавно читовао, да се и у тој колико печалној толико древној повести, која је »соуцненена была г. Мануилом Козачинским, росіанциномъ, къ тое време карловацкихъ школъ Ректоромъ, и учителем Риторики, и дѣйствиелно на Театръ отъ учениковъ тѣхъ же школъ произведениа къ Карловцъ сремскомъ 1733. года къ Мѣсяцъ Іуниъ, каже »Тогда Вукашинъ убиваетъ Уроша.“ (в. Дѣйствиѣ іакленіе II.). Да ће се г. Панта, прочитавши ово, вазвеселити и вазрадовати и ускликнути, то сам сигуран, но не знам, како ће примити и како ће му се допасти то, што Козачински пушта на позорницу »вражду“ (перосонификовану вражду) и та »кражда научаетъ Вукашина убити Уроша“ и што је допустио Козачински, да Вукашин убије цара Уроша посред »собора“ а не у лову, као што у позном Троношком летопису пише. Но шта се мене тиче, шта ће се Панти допасти и за што ће се љутити он на тога Росијанина, тога сочинитеља прве српске трагедије? Ја сам само хтео истаћи, односно на стављено питање: ко је прву ту српску трагедију или печалну повест о смрти цара Уроша V. сачинио? одговорити, да ју није сачинио Србин већ Росијанин и да ју је пречистио, исправио и издао — а то је главно — Јован Рајић, син Раје Видинца, у Будиму г. 1798.

После Рајића ко се озбиљно између Срба бавио с историјом свију Срба? Давидовић је »Забавником“ забављао а Стаматовић »Пчелама“ одушевљавао а Видаковић и Медаковић препричавали су Рајића, сваки по свом начину, али до г. Панте, сина Славкова у Београду није се око повести свију Срба озбиљно трудио и знојио нико! Није да их није било, који су покушавали да расправе ово или оно историјско питање, да објасне ову или ону страну, да расветле и протумаче овај или онај појав прошлога народнога живота, али до Панте Славковића не написа нико целокупне повести српске и то по изворима и у четир тома. Па откуд и те једне беле вране међу обичним вранама и гавранима, и у каквом се и у чијем се гњезду излегла та бела врана; и ко су били и откуд се доселише његови стари, једном речи: ко је по роду и колону Пантелија тај, рођени у Крчмарима? Да потражимо и испитамо дакле искон Панте историјографу нашем и да се

испитом тим уверимо и утврдимо у тој вери, да је и он приближ Исаји старцу и преводнику Григорију Цамбљаку и Константину философу, и Христофору Жефаровићу и Ђирилу Живковићу и Јовану Рајићу, те да се оне речи у повељама српских и босанских владалаца *ниже недлаге отъ нихъ наѣтно, нь празнькъ и кьноукъ, снѣ же и наследникъ истини отъ уѣстнаго ихъ корене*“ на г. Панту врло лено применити могу. Но о том, да је доиста и г. Панта порекла бугарскога — о том доцније и у специјалној расправи, јер је време да се вратим задатку свом, и да у продужењу питања мојих даље запитам брата Србина и српскога сина, да ли зна он, који је оно момак био, који је још у Српском Народном Листу за г. 1843. писао: 1. о Црпој Гори и њеним обитатељима; 2. о борби кнеза Дмитра Јакшића с Татарима; 3. о новцима српских жупана и царева; 4. о војни Карла Роберта са Милутином; 5. о старој застави шајкашког војинства у Коморану, „под којом је некад српско шајкашко војинство за чест и славу свепресветлога Австријскога Дома храбро војујући заслуге на заслуге гомилало“; 6. о услугама народа српскога пресветлом дому Аустријском; 7. о побједи Србаља над Бугарима и ових сојузницима г. 1330. 28. Јулија одржаој; а у истом листу за год. 1845. опет 8. о услугама народа српског свепресветлом Дому Австријском; 9. две три речи касателно грађанске црквене и писмене повеснице нашега народа; 10. српске старине (из Божидарова зборника од г. 1538: житије св Саве и житије краља Дечанскога); 11. српске древности (законик цара Степана и о записима у рукописима у м. Ремети, у Шаренградској цркви и т. д.); — у истом Народном Листу за г. 1846. 12. о услугама народа српског свепресветлом дому Австријскоме у време Ракоцине буне. И знаш ли ти, српски сине, ко је писао у Летопису Матице Српске за г. 1843. у I. свесци Хорографију ипекског патријаршества, а у II. свесци: Георгија I. деспота српског добра у Унгарији; и у IV. свесци: „Историческоје испитаније љета смрти Стефана, деспота српског, сина кнеза Лазара?“ И знаш ли ти, ко је први изрекао, да је „народна повесница елемент народног живота“, и да „код нас повесница народна живи у народу“? Можеш ли знати и паметовати, српски сине, који оно јунак беше, који „захтевања Сремско-Карловачки Србаља 2. (24.) Април. 1848.“ састави (в. Летопис књ. 83) и „Освјетленије искања народа српскога у Аустрији 6. Маја 1848. г.“ написа (в. Летопис књ. 85.), и који је још г. 1845. на покренуто питање: Је ли нужно, да народ српски свом Карловачком архиепископу и митрополиту име патријарха предходително изходатајствује? одговорио просто, да то није нужно.

За књиге пак, који је тај родољубиви и неустрашимии Србин списао и које је отац његов Лука, сенатор у Сомбору и као што сам син у животу његовом (в. Летопис књ. 129.) каже „Србин и срцем и душом“ о свом големом трошку дао печатати, нећу да те питам, претпостављајући да су ти као добром Србину добро познате књиге те а наиме: 1. „Исторія восточно-славенскогъ богослуженія и курилскогъ књижества код Славена западне цркве“. У Новом Саду 1847. 2. оно капитално дело: „Черте живота народа србскогъ у унгарскимъ областима, од времена, кад су Мађари у ове дошли, па до славног доба воскресенія войводовине Сербіе, или од г. 895.—1848. Съ додаткомъ, садржавајућимъ у себи за права оностранскогъ народа србскогъ најважнѣя писма и повластице најновиѣгъ времена.“ У Бечу 1849. 3. „Über die staatsrechtlichen Verhältnisse der Serben in der Wojwodina und überhaupt in den Ländern der ungarischen Krone. Historisch-juridische Abhandlung.“ Temesvar 1860. И исте године изашло је и „Zweite vermehrte Auflage.“ Преда мном лежи још једна књига младога онога новака и јунака, који је међутим остарио и „старина“ постао; али заман лежи предамном књига та, кад је она за мене књига „са седам печата“, те не знам, шта пише у књизи тој и о чем се говори и ромори у њој? Књига та има овај наслов: „A magyarországi gör. kel. szerb egyház önkormányzatáról. Irta Sztojácskovics Sándor. Budapest, 1886.“ А како ми је жао, та не могу ти иказати, брате Србине и српски сине, како ми је жао, што не разумем језика, којим је написана књига та, те с тога не могу да ухватим крај од конца и да држећи се конца тога изађем на чистину и са знам, како је дочео, који је онако почео и наставио до 1849. односно 1860. године.

Г. писац, о ком говорим, родом је из Сомбора, а многи је Сомборлија, као што је то многима познато, друкчије почео а друкчије дочео. Но није питање о Сомборцима у опште, већ се само пита, шта пише у поменутој, мађарским језиком написаној књизи Стојачковића Шандора; па ако теби, драги читаоче из Бачке, књига та до руке дође те како си вешт језику књиге те, исту прочиташ и читањем се тим сазидаш и разведриш, разведрићу се и ја и срце моје, немирно срце моје умириће се и неће ми се више причинјавати, да чујем испрека онај рефрен или онај пришев од неке песме, који, чини ми се, гласи:

Немој, Шандоре,
Глава ме боле!

И сад, пошто се умирило срце у мени, сад се сам себи чудим, како сам се могао због те књиге или књижице толико узнемирити, кад књижица та

није читаћа књига нити је она писана за српски свет, већ је написана за свет, који чита књиге написане језиком, којим је она написана. А зашто је књига та написана тим језиком и намењена том свету, то нити ме се тиче нити ја то знам, јер не знам, шта се у њој расправља и разјашњава; ја само то знам, да је ту књигу написао Србин и то онај исти Србин, који се родио 12. маја 1822. у Сомбору, који је пред српски читаћи свет изишао први пут са приповетком: „Бела сербска народна приповедка, с мађарског (сочиненије г. Густава Ременя) превео Александер Стојачко.“ (С. Н. Л. 1842. стр. 323.) и који је у своје време а после осмогодишњег изучавања извора написао „Черте живота народа србског у унгарским областима од времена, кад су Мађари у ове дошли, па до славног доба оног — (од г. 895.—1848).“

С почетка писао се и потписивао он: „Александер Стојачко“; око половине г. 1843. почео се потписивати „А. Стојачко(ви ч њ)“ (в. Летопис 1843. IV. ч. ст. 96. и 135.) и Стојачко(ви ђ њ) (С. Н. Л. 1843. ст. 173. и 208.) а од г. 1844. просто „Стојачковић“ (без ограде или ограде карактеристичног „вић“-а); а кад мађарски пише, пише се Стојачковић Шандор.

Стојачко је дакле старије од Стојачковића и „Стојачковић“ се поступице развио из Стојачка или обрнуто: Стојачко се метаморфозовао у Стојачковића т. ј. син. унук и праунук деда и прадеда, словенскога или да кажемо бугарскога подрекла претворио се мало по мало у Србина и постао је „Србин, српски син“ и тај Србин онога подрекла први ти је, Србине брате и српски сине, написао историју судбине твога рода и народа и први ти је историјски изложио и испричао „услуге“, које су дедови и прадедови твоји чинили, и „заслуге“, које су дедови и прадедови твоји стекли у Угарској — а други Александар, други „српски син и Србљанин“, но опет словенског-бугарског подријекла, написаће, ако да Бог, ту повест и изложиће у тој повести „услуге и заслуге“ твојих дедова и прадедова још тачније, и не само до онога „славног доба“ већ и после тога славног доба све до наших времена и данашњег дана, и то прво на мађарском и немачком а после и на српском језику — и у приповести тој

казаће он, какав је данас Србин у земљама круне св. Стефана, првога угарскога краља, и какве је нарави данашњи Србин и какви су обичаји данас у њега и какве песме данас пева и бугари Србин и кога спомиње он у тим својим песмама, и да ли спомињући он кога уздигне за чим; и какав је философ данашњи Србин те какве „пословице“ употребљује он; и уз све то нарисаће, нацртаће, описаће тај други Александар ово „дивно српско одијело“ данашњих Срба и Српкиња и Срчади, и оних, који живе по градовима, варошима и варошицама, и оних, који живе и животаре по селима и на салашима, и неће заборавити да опише и оне папуче, у којима се данашњи имућнији Бачвини по пијаци а с чибуком у руци поносито шеће, или се по биртији и испред биртије „с кондиром у руци“ бебуче (весела му мајка!). О, та шта све неће испричати и исказати, и како ће само опевати и оплакати он! Та прочитај само нацрт или програм тога његовога историјскога и етнографскога рада, па ћеш потпуно знати, шта ће све бити у тој работи поменутог Александра другог. Али не било просто том Александру, пореклом из Македоније и земље словенске, ако он уз све то још не каже и не одговори тачно и нарочито на то: да ли су данашњи Срби у земљама поменуте круне још онако муљавени и јуначни, онако послушни и у послуху резервисани, да ли и данас чистотом телесном и племенитом крви надмашају друге народе, да ли су онако љубавни међу собом и да ли се потпомажу узајмно и пригледају браћу своју, кад осиромаше и обништају; да ли су онако побожни и да ли деца онако поштују родитеље своје, једном речи: да ли живе данашњи Срби у овим земљама онако хришћанским животом, као што су по сведошћу Константина философа, родом Бугарина, живили Срби у српској земљи за владе Високог Стефана, деспота српског, сина кнеза Лазара, а ујака Ђурађа Вуковића, а по деди свом Бранковића, који је Ђурађ вољом ујака му и земаљског сабора а уз приволу угарскога краља Жигмунда и његовог великашког сабора наследио деспота Стефана у деспотској власти у српској земљи, и наследио многе градове с множином села у угарској земљи.

(Наставиће се.)

ЖЕНСКИ КАРАКТЕРИ У ПОЈЕЗИЈИ ЛАЗЕ КОСТИЋА.

ОД МИЛАНА САВИЋА.

(Свршетак.)

„Самсону и Далили“ видимо још две жене; али како се разликују једна од друге! Самсонова је мати пуна благог осећања, пуна нежности, и све што мисли, то се збило у један је-

дини појам: син. Како га задржава, како му слади домаћи живот, па лепоту и богатство младих Јеврејкиња, само да га задржи од љубавних „авантира“. Слутила је она, да јој син само у таквим

WWW.UNILIB.BS
УНИВЕРЗИТЕТСКА БИБЛИОТЕКА

згодама може страдати; управо, мати увек слути зло. Са свим је друкчег соја Филишћанка, Далилина мати. И она љуби своје дете, и она жели да га усрећи; али јој средства нису тако питома као Самсоновој матери. Поред тежње, да усрећи дете, има још и тежњу да се народноме злотвору свети. Сад, је ли то њено лично уверење, или је задобише филишћански поглавари „звечећим“ доказима?...

Оба женска карактера јасно су обележена: Самсонова је мати пасивна, жели и моли; Далилина пак активна, заповеда и ради. Која ће при таквом расположају доћи пре до своје цели, са свим је јасно, ако нам је прва ипак симпатичкија, јер природнија, управо, материнскија.

*

Мару, љубу Пере Сегединца, увенчао је песник свим сјајем женине љубави и оданости. Друкче се једва и даје разумети, кад се помисли, да су провели заједно читав век. Па и да мужа свог не поштује, била би му одана већ из навике. На послетку, и каквом искушењу подлече? Та она је стара жена, која од ране младости зна само за вољу свога мужа; радује ли се он, и за њу је весео часак, тужи ли он, није ни њојзи до весеља. А то својство у њојзи је тако снажно, да чисто обухвата у себи и свако друго, па — изгледа — и материну љубав. Но ми не мислимо овде одрећи јој ту врлину, само морамо изнети на видик, да никако не избија на површину тако, као врлина женине љубави. А и то има свога разлога. Мари се нигде не да прилика, да једна од тих љубави (материна и женина) дође из пред друге у неприлику. Муж њен и дете њено не долазе нигде у сукоб, да би се онда једна од тих љубави могла а можда и морала снажније истаћи и све остало осећање за собом повући.

За то нам изгледа, да материне љубави у њојзи и нема; али та је латентна, и да је само иоле прилике, избила би за цело на површину. Но и кад би избила, сумњам, да би се сувише снажно изразила, и то с тога, што све њено осећање лежи у вољи мужа њеног. Да је тако, види се у оном кобном тренутку, кад дознаје, да јој је муж убио зета. Она не долази у процеп, она резигнира пред чином (од мужа њеног учињеним) и само уздише: „Ох куку мене, што не дођох пре!“ да можда икако отклони сукоб из међу Пере и Милана.

Тако онда можемо појмити њено душевно стање. Материна љубав у ње је као и у сваке матере, само што та љубав не долази ни пред заплет, ни пред катастрофу, да би могла обелоданити своју моћ. Судба њеног детета решена је после Миланове смрти, те материном осећању не остаје ништа друго, него стегнути се и сахранити се у најдубљем ку-

тићу ојађеног срца. Да како, да онда женина љубав добија тим више маха, те на послетку остаје једина на површини. А та љубав и та оданост ретко се где истиче тако достојанствено и тако величанствено. Мара заиста у Пери види све и сва: свога војна из млађаног, свога господара из зрелијег и свога заштитника из познијег доба; она у њему види мужа честита и верна, види оца своје деце, види храброг војника и народног бранича а на послетку „јунака, свеца, неклоника, несавладаног дичног сокола.“ Зар је чудо, да је о таквој жени и фанатик Исусовац морао с неким поштовањем говорити. Та да јој је икако било могуће, она би с Пером погинула, као оно Јелица с војводом Пријездом.

Перино јунаштво прешло је и на Мару. Та она у најтежем часу живота свог постаје, или боље, остаје жена-јунакиња, која се храбри и диже, дивећи се сталности свога мужа, на коју је научена од првог састанка с њиме.

*

Ако је Лаза Костић икоји женски карактер у својој појезији марљиво изразио, зацело је карактер Јевросиме у „Максиму Црнојевићу“. Свака цртица женине љубави — да како не оне млађане, жарке — обележена је јасно. Она гледа у Иву као Мара у Перу; у ње је негдашња љубав прошла кроз природан процес и развила се у чисто поштовање, управо, обожавање. На сваки начин да између старих људи не може бити оне плаховите наклоности, оне страсне тежње, као између младих; али, ако је тога у своје време било, прелази — са свим природно — негдашња страст у тихо пристаниште међусобног поштовања. У накнаду пак за прошлу љубав доделила је природа старијим људима велику децу, у којој могу све догађаје сопственога живота поновити, ма и посредно.

То видимо и овде. И Иво и Јевросима љубе свога Максима; али док се отац хоће сином да поноси и хвали, дотле се мати задовољава, што је остао жив ако и накараћен. Она зна шта је чека с повратком Ивиним, али она је јунак жена, која осећа у себи способности, да ублажи општрину сукоба. То је за њу најтежи час, али она се држи на висини, те је као анђео спаситељ узела на себе улогу посредничку, да од злог не буде горе.

Она је и мати и жена, а никад не пушта из вида баш оба својства та, и кад сину налаже, да се закуне, није то никако притисак с њене стране, већ боље уверење: да мужа, понос свој, не осрамоти пред млетачком господом. На сваки начин да јој се кида материнско срце, видећи сина у недостојној улози; али, зар би по њу и по све остале боље било, да је сина храбрила на отпор? Катастрофа би наступила

на мах; па зар би жени и матери баш тако све једно било, да види, како јој се муж и син крваве? Она је изабрала пут, који је у онај мах најбољи био — шат време и своје учини.

То је све могла чинити Јевросима, док је имала власт над собом. Она је могла једно осећање стишати, да не би и с другим дошла у процеп. Да, она је све то могла радити, док је била при чистој свести. Али кад је напустила та, онда је природа строго захтевала своје, не мотрећи ни на какву сметњу. У лудилу је само мати.

Мужа више и не спомиње; али све осећање збило се у њојзи у једну једину представу, у сина. Она више није ништа, ни жена, ни кнегиња, ни Црногорка, она је само мати. И то је онај тренутак, који тако узвишено држи светињу материне љубави.

А песник је с тако фином психологијом ставио тај тренутак на видик, да се баш види, да је корен материне љубави у самој природи, и да услед тога њојзи припада палма признања, јер таква је љубав јединствена. —

Морамо се и нехотице запитати, како да Лаза Костић у својој појезији нигде није ни обележио сестрину љубав. Јер Анђелијин одношај према Ђорђу не можемо ни у шта узети, да и не спомињемо њезин немар према смрти Марковој. А то је једина сестра, која се у његовим повећим делима појављује. Но ипак — ми писмо ради овде да одамо песникову намеру, колико да га опоменемо на њу — надајмо се, да ће нас изненадити делом, у ком је и сестриној љубави задоста учињена. Ми смо уверени, да ће нас песник разумети, те...

У М Е Т Н О С Т.

ГДЕ Ј' МИЛИ ДОМ?

ЗА МУШКИ ЗБОР У НОТЕ СТАВИО ЈОСИФ ЦЕ.

Andante

f Где ј' ми-ли дом? Где ј' ста-нак мој? *mf* Знаш ли, где су пе-смо-род-не, Ху-мо-
f *meno* *a tempo*
 ви-те, ви-ло-плод-не, ле-пе го-ре зе-ле-не, ле-пе го-ре зе-ле-
 не; *p* Где су ви-те је-ле, бо-ри, хра-сти, бу-кве и ја-во-ри и ру-
mf *mf*
 жи-це ру-ме-не, и ру-жи-це ру-ме-не. — не. он-де ј' ста-нак мој.
I-mo
rallento *pp ritardando*

УНИВЕРЗИТЕТСКА БИБЛИОТЕКА

Где ј' мили дом?
 Где ј' станак мој?
 Знаш ли, где је сиње море,
 Где је Дунав, где су горе:
 Фрушка, Клек и Велебит?
 Где је Драва, Купа, Сава,
 Уна, Глина и Корава
 И Београд гласовит? —
 Онда ми је станак мој!

Где ј' мили дом?
 Где ј' станак мој?
 Знаш ли, где се, кад заори
 Бојна труба, храбро бори
 За свог цара, веру, дом?
 Где се игра наоколо
 Славског рода славно коло —
 Онда ми је мили дом,
 Онда ми је станак мој!

Ж И С Т А К.

ПИСМА ЂОРЂА МАГАРАШЕВИЋА ЈОВАНУ ХАЏИЋУ-СВЕТИЋУ.*)

I.

У Н. Саду 15. јан. 1820.

Любезный Жоцо!

Наша су се ономадшња писма по свој прилици опет сретати морала. Штета, што се састати, познати, или разпитати немогу! — Сад сам о свему добро извештен. Жао ми е на Попа Влашког из неки те неки нђгови поступака. Ал чему се другом човек от Попа може и надати? (Ово е само за Тебе.) Зато се не могу толико на нђга ни ослањати, да ћеми Сатове, и Јунга, као што си ми писао, послати. Узми Ты Ты то на себе, па потражи каквог Бачванина код златног крста, и предај му те ствари с обећањем, да ће за нњи добар Trinkgeld имати. — Ни е ми толико за сатове, колико за Јунга (или по Енгл. Јонга). Знам да си у Србски Новина читао преводе неког Љ. Любигратића час из Виланда, час из Јонга. Оно Виландово знао сам таки гди е; (у нђговим Sympathien); ал ово из Јунга не знам како е. Еле по свој прилици тај Любигратић добру има цѣл, правим чини ми се иде путем. Како се у Пешти и у Будиму о том мысли? — Правдањѣ Србског Срца есте лепо, но јошт бы лепше было, да више она ода у себи Индивидуалитета има; оно бы се готово о сваком народу, а не само о Србљима казати могло!! —

Чини ми се, да сам Ты у послѣднѣм писму моме писао, да е Г. Мушицкѣй са свим оздравио. Глешта ми пре Божића у свом едном великом писму пише:

„Већ моя Лѳра Вама наби уши. Што љу Вамъ я; сами сте криви. Ето Вам сад 5. Ода. — — Я незнам, на што мой дух слуги; на зло ли, ил' на добро. У најзаплетеној неволји мојој, међу наглима дѣлы дужности, коя се от мене на час ишту, гони ме да му певам. Да или 'ћемо 'га уподобити разяреном небу, кое донде извѣя мунѣ, и громове рыкающе низвергава, док му ярост не прође, док се неутина. У сред рачуна, от кои ми нова судба зависи, кад ме обузме туга, а он, ми дае плектар у руку. —“

А у другом писму:

„Надајући се, да љу с концем ове године напослѣдак сав Хаос рати из Шишатовца, ког ми се Музе плашише, силно намыслим сав жертвовати се књижевству, и то таки с 1. Јану. 1820.“ — Ово Ты за то явљам, да се радуеш и о нђговом здрављу, и о нђговой побѣди — и о народној дѣки, слави и надежди! Опет ми јочер едну Оду посла; овако пишући: „Прочита Вам писмо с жарком желом и радосћу. Радост ми се нова и желя усели у перси. Оставивши, невольно, на страну писмо удубим се опет у рачуне. — — — Тиху ми даде поћ Морфей. Пробудим се рано. Чувствованіе перво данашнѣг дана верже ми сѣме к цвѣту, кое ево до подне к зрелости поспѣ. Шилѣм Вам га“ —¹⁾ Пак да знаш, каква е Ода? Ода любителѣм Србског ма-

¹⁾ Овде Магарашевић није верно преписао Мушицков правоис. То видимо из оригиналних писма Мушицкових Магарашевићу, која ћемо такође донети. — Уредн.

*) Износимо на јавност ова писма, — има их десет —, до којих дођосмо добротом гђе Милице Барићке, кћери Јована Хаџића-Светића. Поштована госпођа била је тако добра, те нам је уступила још многа писма, која су јој иза оца остала. Ми ћемо их саопштити сва, јер су јасно огледало тадашњег књижевног и културног стања нашег. Починемо писмима Ђорђа Магарашевића, која са своје јасноће и темељности свакако заузимају важно место. Штета само, што је много писмо (види се по размаку у времену) изгубљено, и то год. 1849. Занимљива су та писма још и с тога, што је у старијим језик чистији него у доцнијим, кад је писац као уредник Летониса био под упливом тадашње егрује у Матици Српској. Ваља нам додати још то, да се на многим писмима са свим лепо одржао печат пишчев: G. M. — Од тих писма само је прво местимице похабано, остала су читава и врло лепо писана. — Уредн.

терн њг езика; и то зато писана, ер сам га пријатељски укоравао, што сви пет пређашњи и после две Оде све славенски писао.

Ја Ти писа, да се пр(енуме)¹⁾рираш именем моим на Папона(?)¹⁾ über die französische Revolution.

Пиши ми и о том, и о другом, о чем будеш мислио,

¹⁾ Ту је хартија похабана.

слио, да ће мени или нужно, и мило бити знати. Ђоку¹⁾ ми поздрави. Зашт ми и он еданпут непише? Поздравља Вас обоицу моя жена.

Будите здрави и сетите се Вашег
Магар(ашевића)²⁾.

¹⁾ Петровића, Хаџићева брата од ујака, доцније великог фишкала вароши Сомбора. — ²⁾ Ту је хартија похабана.

КОВЧЕЖИЋ

Г Л А С Н И К.

(Бранков споменик.) Сутра се навршује четири године, како су пренесени земни остаци Бранка Радичевића на Стражиловачки вис. На гробу његову диже се поносно пирамида из камења са српскога земљишта. Испод пирамиде је на основу ред камења са разних крајева, у којима српски народ живи, а које су послали родољуби из тих крајева. (Види „Стражилово“, 30. бр. прошле год.) Ако слика Бранкова споменика, што је доносимо у овом броју, и није нова (изашла је у календару „Орлу“ о. г.), мислимо, да ћемо се и ми од своје стране одужити спомену тога дана, када је читаоцима и опет изнесемо пред очи. Сliku је ову прецртао самоук Бранко Подгорчић, којег смо имали већ прилике да прикажемо својим читаоцима. (Види „Стражилово“, бр. 36. прошле године.)

Словенско академијско друштво у Лајпцигу раздeљено је сада, по новом преустројству, на три секције: руску, српску и бугарску, и основало је читаоницу и библиотеку. У име своје српске секције моли српске и хрватске писце и уреднике, одн. издаваоце, да му изволе слати по један примерак својих списа, одн. издања. Адреса: Slavisch-akademischer Verein, Leipzig, Härtelstrasse 4.

КЊИЖЕВНЕ БЕЛЕШКЕ.

— Као што читамо у „Н. Уставности“ и у „Одјеку“, нови министар просвете А. Васиљевић одузео је од Св. Вуловића и Љ. Ковачевића уређивање државнога издања Вукова дела. Биће познато, да је у том одбору у први мах био и Јов. Бошковић али је морао иступити пре, него што је прва књига довршена. Како је у првој књизи Вукових дела редакција заостала два одборника показала неспособност и крајњи нехат, именовано је министар нов одбор, у којем је председник Јован Бошковић, проф. и ректор в. школе, и чланови професори гимназије: Андра Николић, Живко Поповић и Пера Ђорђевић.

— Добили смо књигу: „Спољашњи одношаји Србије нове времена“. Прва књига, 1848—1860. Написао

САДРЖАЈ: На странпутици. (Наставак.) — У болести. Песма А. Гавриловића. — Под Бранковом пирамидом. Песма Јована Симеоновића Чокића. (Уз слику.) — Агитатор. (Наставак.) — Лукијан Мушицки. О посмртној му педесетгодишњици. Критичка слика. Од Лазе Томановића. — О кнезу Лазару. (Наставак.) — Женски карактери у поезији Лазе Костића. (Свршетак.) — Уметност. Где ј' мили дом? За мушки збор у ноте ставио Јосиф Це. — Листак. Песма Ђорђа Магарашевића Јовану Хаџићу-Светићу. I. (Уз слику Ђорђа Магарашевића, српског књижевника, оснивача и првог уредника „Српскога Летониса“.) — Ковчежић. Гласник. — Књижевне белешке.

„СТРАЖИЛОВО“ излази сваког четвртка на читавом табаку. Цена му је 5 ф. а. вр. на целу годину, 2 ф. 50 н. на по год, 1 ф. 25 н. на четврт год. — За Србију и Црну Гору 14 динара или 6 ф. на годину. — Рукописи се шаљу уредништву а претплата администрацији „Стражилова“ у Нови Сад. — За Србију прима претплату књижара В. Валожича у Београду.